

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра української філології

Курсова робота
на тему:

«ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

студентки групи СОукр 20-19
філологічного факультету освітніх технологій
спеціальності 014 Середня освіта, Українська
мова і література
освітньої програми Українська мова і література,
англійська мова, зарубіжна література
Венгльовської Лілії Василівни

Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Заскалета В. П.

Кількість балів _____
Національна шкала _____
Оцінка ЄКТС _____

Члени комісії:

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ЦІННІСНИХ КОНЦЕПТІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
1.1. Поняття ціннісних орієнтацій.....	5
1.2. Перетворення уявлень учнів про цінності під час вивчення української літератури: ключовий аспект інноваційного підходу в роботі вчителя.....	7
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ УЧНІВ ПІД ЧАС УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ	
2.1. Система роботи з формування цінностей в учнів на уроках української літератури.....	11
2.2. Виховання загальнолюдських цінностей в учнів старших класів за допомогою засобів української літератури.....	15
ВИСНОВКИ	19
РЕЗЮМЕ	20
RESUME	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	22

ВСТУП

Формування ціннісних орієнтацій учнів на уроках української мови та літератури є важливим і нелегким завданням. Цінності людини - складне явище. Вони визначають її ставлення до світу, мотиви і вчинки. Під впливом суспільства, освіти, особистого досвіду, виховання і формуються цінності, і це відбувається протягом життя. Особливо ж важливим етапом є дитинство та підлітковий вік. Сьогодні уроки української літератури не лише дають знання, але й сприяють формуванню ціннісних орієнтирів. Наразі в освітньому процесі особлива увага приділяється розвитку компетенцій та цінностей учнів. Перед учителем української літератури стоїть завдання зацікавити учнів та зробити ефективним процес формування цінностей, а це можливо за використання інноваційних підходів та різноманітності навчального процесу.

Актуальність дослідження. В останні десятиліття набуло особливої актуальності як у нашій країні, так і за кордоном питання особистісних цінностей. Особливо ж актуальним воно є в контексті освіти, оскільки формування цінностей у майбутніх поколінь – завдання важливе і потребує досліджень.

Об'єктом дослідження є методика формування ціннісних орієнтацій школярів на уроках української літератури.

Предмет дослідження – методичне забезпечення цього процесу.

Метою цієї курсової роботи є з'ясування методики формування ціннісних концептів у школярів, адже в програмах з української літератури цінностям відведено важливе місце.

Завданнями дослідження є:

1. Дати визначення поняття ціннісних орієнтацій.
2. З'ясувати умови формування цінностей у школярів.
3. Здійснити аналіз основних проблем формування цінностей школярів у закладах ЗЗСО.

4. Дати характеристику форм і методів, які може використовувати вчитель української літератури для формування цінностей в учнів.

5. Окреслити методичні рекомендації для формування цінностей на уроках української літератури у старшокласників

Теоретичне значення і практичне значення курсової роботи полягають у виробленні методики, скориставшись якою, вчителі української літератури зможуть забезпечити ефективне формування цінностей у своїх учнів на уроках.

Під час написання курсової роботи використано такі **методи дослідження**: вивчення наукової літератури, порівняльний аналіз, узагальнення, класифікація.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 24 сторінки.

РОЗДІЛ 1. Теоретичний аспект ціннісних концептів на уроках української літератури

1.1. Поняття ціннісних орієнтацій

Згідно з Glossary of Reference Framework of Competences for Democratic Culture (Словником базових понять рамкової програми компетентностей для демократичної культури), опублікованим Радою Європи, цінності представлені як «загальні переконання щодо бажаних цілей», яких повинні досягати особистості.

Цінності є складним поняттям, яке потребує окремого підходу та детальнішого розгляду. Необхідно визначити методику формування цінностей в освітньому процесі.

Загалом, освіта спрямована на встановлення та розвиток системи компетенцій та цінностей. Ці два поняття мають суттєві відмінності, тому потребують ґрунтовного дослідження та чіткої методики викладання в навчальному процесі (Antoci D., 2021)

Термін «цінність» часто вживається у філософії та іншій професійній літературі для позначення людської, соціальної чи культурної значущості певного явища в дійсності.

Як зазначали С. Возняк і В. Кононенко, поняття «цінність» близьке до поняття «сенс» (цит. за: Березянська, & Матяж, 2013, с. 28).

Все, що людина може оцінити, що є значущим і важливим для неї, може вважатися цінністю. Насправді йдеться про роль, яку предмети та явища можуть відігравати в житті людей з точки зору їх потреб, інтересів і цілей. Те, що є цінним для однієї людини, може бути недооціненим або вважатися абсолютно марним іншим.

Ціннісні орієнтації являють собою систему взаємопов'язаних цінностей, що визначають напрямок життєдіяльності людини. Це певні ідеї та погляди, і вони формуються через особистісну активність, відображають рівень амбіцій та настанови особистості на досягнення мети. Ці орієнтації є вибором

особистості, який більш широкий, ніж соціальні норми або ідеали. Вони є важливими елементами внутрішньої структури особистості, сформованими життєвим досвідом та переживаннями. Ці орієнтації визначають, що важливо для конкретної людини, і допомагають усвідомлювати світ навколо, минуле, сучасне та майбутнє, а також саму сутність особистості. Їх наявність сприяє гармонії внутрішнього світу, систематизації знань, норм та стереотипів поведінки, а також реалізації соціальних очікувань.

Отже, цінності можна розглядати як властивість різних аспектів суспільства, яка задовольняє потреби та виражає соціально важливі уявлення про добро, справедливість, патріотизм, любов і дружбу. Також цінності відображають відношення особистості до реальних об'єктів та явищ, виражаючи її ціннісні настанови та особисті якості. Вони також можуть бути компонентами структури особистості, з першим аспектом, який стосується суспільства, і другим – особистісним.

З-посеред багатьох класифікацій можна розмежувати цінності на дві групи – колективістські та індивідуалістські. Перші – об'єднують цінності, які збігаються зі способом життя в колективі; натомість другі – це цінності, які характеризують інтереси конкретного індивіда.

Класифікують цінності за різними ознаками. Цінності можуть бути, приміром, особистісні, суспільні, морально-духовні; громадянські – права і свободи, обов'язки, повага до закону; абсолютні – доброта, любов, свобода, чесність; національні – патріотизм, національна гідність. Цінності можна розділити на позитивні та негативні. Індивідуальні цінності мають пріоритетне значення, оскільки їх сума створює соціальні цінності. Індивідуальні цінності є зв'язком між окремою людиною і суспільством, відображаючи взаємодію між духовним світом людини і культурою суспільства через цінності.

Цінності – це основа життя людини, оскільки вони – це «історично складені модуси, способи зв'язку свідомості й буття людини і світу» (Лук'яненко, 2020, с. 11).

У цілій ієрархії цінностей може бути те, що є універсальним чи глобальним, тобто те, що властиве якомога більшій кількості людей, як-от: воля, праця, творчість, гуманізм, солідарність, людяність, родина, нація, народ тощо.

Ціннісна орієнтація виникає тоді, коли отримуємо якийсь досвід у соціумі. Виявляються ж ці орієнтації тоді, коли людина висловлює своє бачення, переконання.

З погляду теорії, зв'язок між цінностями та компетенціями не викликає сумнівів. Проте з практичного погляду, це питання потребує глибшого вивчення. Важливо розуміти, що цінності не тотожні компетенціям, адже вони перебувають на вищому рівні в структурі особистості, орієнтуючи та контролюючи компетенції.

Освітня політика, ґрунтована на науковому осмисленні цінностей та їх формуванні, відіграє ключову роль у розвитку особистості. Слід приділяти особливу увагу методиці розвитку цінностей у рамках навчально-виховного процесу. Цей процес потребує чіткої структури, систематизації та вдосконалення відповідно до принципів освітньої політики. Знаходження відповіді на питання про розвиток цінностей допоможе уникнути педагогічних невдач.

1.2 Перетворення уявлень учнів про цінності під час вивчення української літератури: ключовий аспект інноваційного підходу в роботі вчителя.

Духовно-моральна компонента педагогічної діяльності – це не просто основа, на якій будується професійна культура вчителя. Це те, що визначає його гуманістичну спрямованість, мотивацію та, зрештою, ефективність його роботи. Що вищий рівень виховного впливу педагога на особистість дитини, то більшою мірою він залежить від чіткої системи ціннісних орієнтацій.

Ціннісно-орієнтаційна складова педагогічної майстерності вчителя літератури – це система духовних цінностей, яка визначає пріоритети

духовного розвитку учнів та орієнтує їх на важливі елементи сучасної культури. Вона ґрунтується на таких цінностях, як світоглядні (науково-філософські, міфологічні, теологічні, художньо-мистецькі), морально-етичні (громадянські, сімейно-родові, трудові) та художньо-естетичні (музичні, літературні, театральні). Учитель літератури має спиратися на цю систему цінностей у своїй роботі. Динамічний розвиток суспільства та сфери художньої культури потребує, проте, постійного оновлення та збагачення цієї системи. Вчителю літератури необхідно докладати зусиль для самовдосконалення, розширення власного кругозору та поглиблення знань, щоб його ціннісно-орієнтаційна компонента відповідала сучасним викликам та очікуванням.

Формування цінностей – це завдання, яке потрібно втілювати з ранніх етапів життя дитини. Саме тому суб'єктивізація професійних цінностей на ранніх етапах підготовки вчителя завжди була першочерговим завданням.

Актуалізується пошук нових підходів до формування цінностей на уроках у школі.

Можемо говорити про висвітлення поняття цінностей вчителя та їх розвиток як невід'ємну частину професійної компетентності. Ціннісні орієнтири безпосередньо впливають на сферу діяльності вчителя, а також акцентовано на тому, що постійну працю педагога над собою та перегляд і аналіз цінностей вкрай необхідно проводити регулярно. Взагалі цінності як складова професійної компетентності вчителя – це те, що передається наступному поколінню, тобто впливає на велику кількість людей, які проходять крізь навчання з педагогом.

Учень є цілісною особистістю, хоч це ще і дитина, однак так само потребує відповідного ставлення до себе, цілісного та з повагою. У цьому і проявляється інноваційна діяльність педагога - і ставлення до учня як до особистості. Це передбачає єдність пізнавальних й емоційно-ціннісних зв'язків. Крім того, учень повинен мати змогу бути реалізованим у сфері культури, зокрема і національної. Процес формування ціннісних орієнтацій

учнів має займати вагоме місце у сучасних навчально-виховних методиках навчання української літератури.

У контексті предмета «українська література» у ЗЗСО України можуть бути різні напрямки роботи:

- наголос на гуманістичних цінностях, таких як гуманізм, демократія, особистість, свобода, відповідальність, справедливість і толерантність, є ключовим для виховання учнів;
- використання інтерактивних методів навчання, таких як активна участь у дискусіях, рольові ігри і проектна діяльність.

Останнім часом все більше вчених-методистів та вчителів-практиків зосереджують свою увагу на вдосконаленні навчального процесу з літератури. Їх цікавлять активні форми навчання, які стимулюють самостійну творчу діяльність учнів, налагоджують продуктивну співпрацю між учнями та вчителями, а також сприяють більш об'єктивному оцінюванню навчальних досягнень. Замість пасивного сприйняття інформації учні стають активними учасниками навчального процесу.

Також нині маємо «тенденційний характер застосування інформаційних технологій у шкільному навчанні, зокрема й літературному» (Яценко, 2017, с. 354).

Українська література повинна стати орієнтиром, що допомагає учням сформувати власні цінності та моральні принципи в житті. А тому завданнями сучасного вчителя української літератури є:

- розвиток емпатії учня під час прочитання та аналізу літературних творів;
- виховання поваги до історії та культури, оскільки українська література тісно пов'язана з історією та культурою;
- стимулювання критичного мислення (учні повинні вчитися критично мислити, аналізувати тексти, формулювати власні думки та аргументувати свою позицію);

- створення атмосфери відкритого спілкування (учні мають відчувати себе вільними у висловленні своїх думок та почуттів).

Важливо створити сприятливе середовище, де панує атмосфера, яка сприяє розвитку високих моральних якостей. Це відповідальність, насамперед, вчителів, а також батьків дітей, на яких мають здійснювати певний позитивний вплив вчителі та заохочувати батьків дитини, якщо є потреба, до активнішого виховання у ній хороших цінностей та прищеплення їй відповідно моральних якостей. Особистий приклад учителів, які демонструють відповідні цінності у своїй поведінці, є важливим чинником у формуванні ціннісних орієнтирів учнів.

РОЗДІЛ 2. Практичний аспект формування ціннісних орієнтацій учнів під час уроків української літератури

2.1. Система роботи з формування цінностей в учнів на уроках української літератури

Зміст сучасної освіти, і уроків української літератури зокрема, повинен бути орієнтований на «розвиток ціннісного світоглядного ставлення учнів до соціального і природного навколишнього світу і до самих себе», адже «виховання на основі цінностей здатне забезпечити формування та розвиток гармонійної особистості та її духовного світу» (Ганчева, & Лященко, 2021, с. 3.).

Нова українська школа пропонує новий підхід до освіти, зосереджений на розвитку ключових навичок для успішної адаптації в сучасному суспільстві. Це включає в себе перегляд цінностей у всіх аспектах навчального процесу, впровадження передових педагогічних методик і науково-дослідницьких досягнень, а також підвищення інформаційної підтримки освіти.

Виховна робота в навчальних закладах повинна спрямовуватися на розвиток ціннісних уявлень та суджень у молодого покоління, а також на навички побудови дружніх і толерантних відносин з оточенням. Учні мають засвоїти глибокі знання про цінності, які стануть фундаментом для формування їх ціннісної поведінки у світі. З часом ці цінності стануть переконаннями, що будуть впливати на їхню поведінку, моральні принципи та життєві погляди.

Українська література – потужний морально-духовний ресурс, що сприяє розвитку людських чеснот, вічних цінностей та ключових компетентностей, формуючи цілісне сприйняття світу. Мовний код не тільки визначає національну автентичність та індивідуальність, а й об'єднує своїх носіїв задля розвитку та сталого майбутнього. Таким чином, рідна мова та світова культура і література є ціннісним маркером для сучасного суспільства.

У рамках нинішніх освітніх програм з української літератури емоційно-ціннісна змістова лінія відіграє ключову роль. Її значення підкреслюється й інноваційними концепціями Нової української школи, де акцент робиться на дитиноцентризмі, людиноцентризмі та формуванні цілісної картини світу в учнів.

Ця лінія є як інструментом для розвитку емоційного інтелекту, формування ціннісних орієнтирів, виховання емпатії та співпереживання, а також розвитку критичного мислення. Її реалізація дозволяє зробити процес навчання більш змістовним та цікавим, сформувати стійкі моральні принципи та підготувати учнів до життя в суспільстві.

Таким чином, емоційно-ціннісна змістова лінія є невід'ємним елементом сучасного літературного освітнього процесу, який сприяє формуванню гармонійної особистості, готової до життя в складних умовах сучасного світу.

Мистецтво художнього слова, будучи сферою багатогранних емоцій і глибоких смислів, робить розвиток емоційного інтелекту (EQ) та загальнолюдських цінностей ключовим завданням у формуванні компетенції нового типу. Сучасний урок має ґрунтуватися на емпатії, здатності вчителя розуміти та прогнозувати емоційний стан учнів. Це передбачає створення сприятливої психологічної атмосфери, де взаємодія ґрунтується на співпраці, довірі, взаємній повазі. Вчитель виступає не авторитарною фігурою, а наставником, який оберігає право учня на самостійний вибір, можливість помилятися та відчувати власну гідність.

Ось кілька ключових моментів, які слід врахувати при моделюванні сучасного ціннісно-компетентнісного уроку. Використання емоційно-зabarвлених текстів – це залучення творів, які викликають у школярів широкий спектр емоцій, сприяє розвитку EQ та емоційної чутливості. Також можемо говорити про інтерактивні методи навчання, такі як застосування дискусій, рольових ігор, творчих завдань стимулює активну участь учнів, формує навички комунікації та співпраці. Не менш важливим є персоналізований підхід, адже врахування індивідуальних особливостей та

потреб кожного учня робить процес навчання більш ефективним та мотивуючим. Також потрібно зазначити про етичне виховання, а саме розвиток відповідальності, чесності, поваги до інших людей та навколишнього світу.

Загалом під час вивчення літератури ціннісно-сміслові компетенції – це: здатність до власної інтерпретації вивчених художніх творів, розуміння авторської позиції та своє ставлення до неї, застосування духовно-морального досвіду в життєвих ситуаціях.

Необхідно використовувати на уроках спеціально створені ситуації та завдання, щоб допомогти учням краще зрозуміти та усвідомити загальнолюдські цінності. Це дозволяє не лише оцінити рівень сформованості цих якостей, але й активізувати роботу учнів, зробити навчання більш цікавим та динамічним.

Введення таких ситуацій та завдань у шкільну практику є необхідним, адже вони дають можливість підвищити рівень сформованості загальнолюдських цінностей, розвинути в учнів активність та самостійність, сформувати вміння аналізувати ситуації та робити моральні висновки. Загалом вони роблять уроки більш цікавими та динамічними.

Використання різноманітних ситуацій, завдань, активностей та нестандартних форм організації навчання дозволяє педагогам створити сприятливі умови для формування загальнолюдських цінностей у своїх учнів. Це, в свою чергу, робить значний внесок у виховання свідомого та відповідального покоління.

Ефективність виховання загальнолюдських цінностей засобами української літератури багато в чому залежить від дотримання певних педагогічних умов. До них належать:

- застосування особистісного підходу (важливо враховувати індивідуальні особливості та потреби кожного учня, створювати умови для його самореалізації та розвитку);

- вивчення вихованості загальнолюдських якостей на уроках української літератури (аналіз літературних творів, обговорення вчинків героїв, моральних проблем дають можливість учням не лише глибше зрозуміти зміст твору, а й сформувати власну позицію щодо важливих життєвих цінностей);

- створення позитивного емоційного клімату на уроці (доброзичлива атмосфера, взаємоповага та підтримка з боку вчителя сприяють кращому засвоєнню матеріалу та формуванню у дітей позитивних якостей).

Пізнавальна діяльність учнів активізується за допомогою ситуацій, завдань, вправ, бесід. На уроках української літератури треба працювати над удосконаленням в учнів умінь вести розмову, яка розкриває загальнолюдські цінності особистості.

Використання всіх цих факторів у комплексі дозволяє створити оптимальні умови для формування у дітей загальнолюдських цінностей, таких як доброта, справедливість, людяність, патріотизм.

Методами виховання загальнолюдських цінностей можуть бути:

- Аналіз літературних творів: можна організувати дискусії, де учні висловлюють свої думки та почуття щодо вчинків героїв, моральних проблем, порушених у творі.
- Інсценізація уривків з літературних творів.
- Проведення тематичних уроків: На таких уроках учні можуть досліджувати різні цінності, знаходити їхні прояви в літературі, історії, сучасному житті.
- Зустрічі з цікавими людьми: можна запросити до школи письменників, акторів, інших діячів культури, які поділяться своїми думками про те, що для них значать загальнолюдські цінності.
- Використання мультимедійних засобів, а також інтерактиву, залучення студентів до активної участі в освітньому процесі, стимулювання дискусій, рольових ігор, проектної діяльності. Вчителі можуть

використовувати фільми, презентації, відеоролики, щоб зробити уроки більш цікавими та динамічними.

Оцінюючи твори, героїв, художні періоди, потрібно викликати в дітей емоції, забарвлені творчою діяльністю; прагнути розкрити емоції читача (співчуття, доброта, співчуття тощо). Відповідаючи, необхідно допомогти учням дібрати слова, схожі на усний і письмовий монолог, які яскраво передають емоційні стани та переживання героїв оповідання.

Вивчення літератури з акцентом на ціннісно-сміслові компетенції виходить за рамки простого засвоєння сюжету та тексту. Це глибокий процес, який передбачає власну інтерпретацію, аналіз позиції автора, застосування етики.

Можна користуватися на уроках української літератури також такими видами завдань: учні не просто висловлюють свої враження від прочитаного, а й, скажімо, малюють їх на домашнє завдання; гра в ролях, інсценізація.

Запропонувати учням можна і такі методи та прийоми, як «Станьте творцем афоризмів», «Співзвучність позицій», «Якби я був автором...», «Написання творів-перевтілень», «Читаючи твір, я бачу... чую... відчуваю...», «Щоденник подвійних нотаток», «Персонажі твору і я», «Пошук асоціацій», «Палітра емоцій»» (Лавренчук, 2018, с. 103).

На основі здобутого досвіду під час проходження педагогічної практики з української літератури у 6 класі, можна рекомендувати різні види діяльності на основі твору Володимира Рутківського «Джури козака Швайки» про козаків-характерників. Твір містить безліч патріотичних цінностей, які будуть зрозумілі дітям і особливо яскраво запам'ятаються, якщо провести у класі, наприклад, виставу-інсценізацію з використанням яскравих костюмів козаків та використанням найбільш красномовних уривків з твору, які передають цінності головних героїв.

2.2. Виховання загальнолюдських цінностей в учнів старших класів за допомогою засобів української літератури

Вивчення ціннісних орієнтацій підлітків має особливу вагу, адже саме вони формують фундамент майбутнього. Це не просто нове покоління, а й нове бачення світу, нові цінності та пріоритети, які формуватимуть суспільство в найближчі роки.

Підлітковий вік – це переломний етап, коли інтереси людини зміщуються з конкретного та приватного на абстрактне та загальне. Це період пошуку сенсу життя, де зростає цікавість до світогляду, релігії, моралі та етики. Разом із цим з'являється інтерес до власних переживань та емоцій інших людей. Перехід до юнацтва, що часто припадає на старші класи, може бути ускладнений. Необхідність визначити себе та обрати життєвий шлях поєднується із незавершеним формуванням самосвідомості. Два ключових фактори впливають на цей процес: потреба в спілкуванні, яке стає більш вибіркоvim та орієнтованим на певні групи, та потреба у відокремленні, прагнення до автономії. Таким чином, підлітковий вік – це динамічний період, коли формуються цінності, самосвідомість та майбутній життєвий шлях людини. Розуміння цих змін є важливим для дорослих, які можуть допомогти підліткам у цей складний час. Формування ціннісних орієнтацій особливо цікаве для дослідження у підлітків, бо на цьому етапі життя зростає рівень розвитку цінностей.

Сучасні підлітки не є байдужими до глобальних проблем. Проте вони сприймають їх крізь призму власного життя та досвіду. Їхній світогляд часто характеризується «екзистенціальним» підходом, де на перший план виходить орієнтація на задоволення власних потреб. Це зумовлено динамічністю та мінливістю сучасного світу, де молоді люди прагнуть знайти своє місце та досягти успіху.

Цінності не статичні, вони змінюються з часом та під впливом різних факторів. Тому необхідно досліджувати ціннісні орієнтації підлітків: це

допоможе краще розуміти їхні потреби, очікування, прагнення та мотивацію. Це ключ до розуміння їхнього світогляду, мотивації та прагнень.

Однак, у сучасному світі, де спостерігається ціннісно-нормативна невизначеність, старшокласники часто стикаються з відсутністю чітких ідеалів та смислових орієнтирів. Неоднозначні тенденції розвитку соціуму, а також інформаційний потік у соцмережах можуть призводити до спотворених уявлень про систему моральних вимог у підлітків.

У старшокласників особливо яскраво виражене бажання розвивати свої загальнолюдські якості, адже це період, коли особистість активно формується, коли людина прагне самовизначитися та знайти своє місце у світі. Мова йде про такі загальнолюдські якості, як:

- патріотизм: любов до батьківщини, знання її історії та культури, прагнення зробити свій внесок у її розвиток;
- повага до інших народів: розуміння та толерантність до різних культур та традицій, вміння спілкуватися з людьми з інших країн;
- гуманність: людяність, співчуття, милосердя, прагнення допомагати іншим;
- чесність: щирість, справедливість, відповідальність за свої вчинки.

Також можемо говорити про сімейні цінності.

Уроки української літератури – це унікальний ресурс для виховання цих та інших загальнолюдських цінностей у старшокласників. Аналізуючи літературні твори, обговорюючи вчинки героїв, моральні проблеми, учні не лише глибше розуміють зміст твору, а й формують власну позицію щодо важливих життєвих цінностей.

Українська література багата на приклади героїв, які втілюють у собі кращі людські якості. Це патріоти, які борються за свободу своєї Батьківщини, герої, які рятують життя інших, люди, які з гідністю переносять життєві випробування. Читаючи про них, учні вчаться цінувати добро, справедливість, людяність.

Важливо також зазначити, що уроки української літератури – це не лише читання текстів. Це і дискусії, і рольові ігри, і творчі проекти, і багато іншого. Ці активності роблять навчання більш цікавим та динамічним, активізують роботу учнів, стимулюють їхню увагу та креативність.

Таким чином, уроки української літератури відіграють важливу роль у вихованні загальнолюдських цінностей у старшокласників. Це потужний інструмент, який допомагає їм стати свідомими та відповідальними громадянами, людьми з високими моральними принципами.

ВИСНОВКИ

Ціннісні орієнтації являють собою взаємопов'язану систему цінностей, яка визначає життєвий напрямок людини. Їх класифікувати за різними ознаками. Ціннісно-орієнтаційний компонент педагогічної майстерності вчителя літератури відіграє ключову роль у формуванні особистості учнів. На сучасному етапі розвитку шкільної освіти в Україні стає важливим звернення до підвищення професійної майстерності вчителів літератури, які відповідають за формування цінностей учнів через літературні твори. Ключовим елементом новаторського підходу в роботі вчителя літератури є зміна уявлень учнів про цінності. Цього можна досягти за допомогою використання інтерактивних методів навчання, сприяючи продуктивній співпраці між учнями та вчителем, а також створюючи атмосферу відкритого спілкування та використовуючи нові підходи.

Емоційно-ціннісна змістова лінія стає інструментом для формування стійких моральних принципів в учнів. Використання інноваційних методів навчання, емоційно-забарвлених текстів та персоналізованого підходу робить процес вивчення літератури більш змістовним, цікавим та ефективним. Застосування ситуацій та завдань, активностей та нестандартних форм організації навчання дозволяє педагогам створити сприятливі умови для формування загальнолюдських цінностей у своїх учнів. Уроки української літератури – це унікальний ресурс для виховання загальнолюдських цінностей у старшокласників. Аналіз літературних творів, обговорення вчинків героїв, моральних проблем, дискусії, рольові ігри, творчі проекти – все це допомагає учням глибше розуміти зміст творів та формувати власну позицію щодо важливих життєвих цінностей. Формування загальнолюдських цінностей старшокласників ускладнюється тим, що цінності у цей період життя швидко змінюються. Вчителю необхідно постійно досліджувати цінності для того щоб розуміти, в якому напрямку рухатися, аби зацікавити учнів старшої школи до вивчення літератури рідного краю.

РЕЗЮМЕ

Формування цінностей в учнів на уроках української літератури є важливим і складним завданням, яке потребує комплексного підходу. Цінності – це складні та багатогранні поняття, які потребують окремого підходу та детального розгляду.

У першому розділі роботи розглянуто теоретичні аспекти понять цінностей у уроках української літератури. Визначено цінності як складні багатогранні поняття, які потребують окремого підходу та детального розгляду. Наголошено на важливості ролі вчителя у формуванні цінностей у студентів, оскільки він є зразком для них і має сам володіти тими цінностями, які хоче транслювати дітям.

У другому розділі роботи розглядаються практичні аспекти формування ціннісних орієнтацій у студентів на уроках української літератури. Запропоновано систему роботи з формування цінностей у студентів на уроках української літератури, яка включає використання емоційно забарвлених текстів, інтерактивних методів навчання, персоналізованого підходу, етичного виховання, формування ціннісно-семантичних компетенцій у процесі вивчення літератури, використання спеціально створених ситуацій і завдань, виховання загальнолюдських якостей на уроках української літератури, створення позитивного емоційного клімату на уроці. Досліджено методи виховання загальнолюдських цінностей у старшокласників.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків. Обсяг роботи становить 27 сторінок. У списку використаної літератури налічується 25 джерел.

Ключові слова: *методика навчання української літератури, ціннісні орієнтації, формування цінностей, інтерактивні методи.*

RESUME

Forming values in students in Ukrainian literature classes is an important and complex task that requires a comprehensive approach. Values are complex and multifaceted concepts that require a separate approach and detailed consideration.

The first section of the paper discusses theoretical aspects of the concept of values in Ukrainian literature lessons. Values are defined as complex multifaceted concepts that require a separate approach and detailed consideration. The author emphasizes the importance of the teacher's role in the formation of values in students, since he or she is a model for them and must possess the values that he or she wants to transmit to children.

The second section of the paper deals with the practical aspects of forming students' value orientations in Ukrainian literature lessons. The author proposes a system of work on the formation of values in students in Ukrainian literature lessons, which includes the use of emotionally colored texts, interactive teaching methods, personalized approach, ethical education, formation of value and semantic competencies in the process of studying literature, use of specially created situations and tasks, education of universal qualities in Ukrainian literature lessons, creation of a positive emotional climate in the classroom. The methods of fostering universal values in high school students are investigated.

The course work consists of an introduction, two chapters, and conclusions. The volume of the work is 27 pages. The list of references includes 25 sources.

Keywords: methods of teaching Ukrainian literature, value orientations, value formation, interactive methods.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Березянська, А. & Матяж, С. (2013). Класифікація цінностей та ціннісних орієнтацій особистості.

https://kse.ua/wp-content/uploads/2020/08/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf

Богосвятська, А. (2012). Методика компетентнісного викладання на уроках літератури. *Зарубіжна література в школах України*, 7–8, 56–63.

Ганаба С. (2013). «Навчати мисленню»: епістемологічний проект Метью Ліпмана. *Вісник Інституту розвитку дитини*, 29, 5–11.
http://irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

Ганчева, В. & Лященко Т., (2021). Особливості формування ціннісних орієнтацій учнівської молоді.
<http://journal.org.ua/index.php/ntn/article/view/201>

Голуб, Н. (2014). Діалогізація процесу навчання української мови учнів основної школи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 29, 3–8.

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти.
<http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>

Єрмакова, І. (2011). Життєва компетентність особистості: від теорій до практики : науково- методичний посібник. ЦентрІон.

Калюжна, Т. (2012). Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти. *НПУ імені М. П. Драгоманова*.

Концепція Нової української школи.
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Лавренчук, В. (2018). Реалізація ціннісних концептів мовно-літературної освіти в аспекті нової української школи.
<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/242007>

- Литвин, А., & Мацейко, О. (2014). Педагогіка і психологія професійної освіти, 4, 43–63.
- Лук'яненко, О. (2020). Психологічні особливості ціннісних орієнтацій дітей молодшого шкільного віку. [lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2094/1/Лук%27яненко О.П..pdf](http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2094/1/Лук%27яненко%20О.П..pdf)
- Поліщук, О. (2018). Особливості формування системи морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: матеріали. 167–170.
- Попадич, О. & Росул, В. (2017). Проблема ціннісного пізнання у навчальній діяльності та вихованні майбутніх спеціалістів. *Інноваційна педагогіка*. 1, 47–51. http://nbuv.gov.ua/UJRN/innped_2017_1_11
- Сейко, І. (2021). Будемо жити! *Полісся*. 76, 11.
- Семків, І. (2010). Індивідуальні цінності як психологічні механізми формування соціального капіталу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 10, 699–709.
- Стафій, А. (2015). Особливості прояву ціннісних орієнтацій особистості підліткового віку. <https://dspace.library.khai.edu/xmlui/bitstream/handle/123456789/1008/Stafiya.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Тарабасова, Л. (2020). Проблема ціннісних орієнтацій дитини у сучасній теорії та практиці виховання. *Ціннісна складова соціалізації особистості дитини в умовах сьогодення*, 50–52.
- Циганенко, А. (2016). Соціально-педагогічна профілактика конфліктів серед старшокласників, 12-16.
- Щербак, О. (2017). Підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі неперервної освіти. *Післядипломна освіта в Україні*, 1, 18–22.

- Ярема, О. (2016). Ціннісні орієнтації сучасної української молоді. Щорічна доповідь Президента України Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2015 року). *Тези доп., Держ. інститут сімейної та молодіжної політики*, 200.
- Яценко, Т. (2014). Особливості розвитку методики навчання літератури на сучасному етапі. *НПУ імені М. П. Драгоманова*, 229-237.
- Яценко, Т. (2017). Процес підручникотворення з української літератури: історико-методичний огляд. *Українська мова і література в школі*, 2, 32-35.
- Яценко, Т. (2017). Тенденції розвитку методики навчання української літератури в загальноосвітніх навчальних закладах (друга половина ХХ – початок ХХІ століття).
- Antoci, D. (2021). Value Orientations in Education System: Approach, Interpretation, and Formation. *World Lumen Congress*, Iasi, Romania, 17.